

Say Ferenc

(Kecskemét, 1854. 10. 17. – Székesfehérvár, 1928. 03. 11.)

Összeállította: Kovács Eleonóra

Székesfehérvári születésű építész, akinek számos munkája kötődik szülővárosához. Az általa tervezett hivatali és iskolaépületek, valamint katonai épületek erőteljesen meghatározták a belváros és a Budai út arculatát. Tevékenyen részt vett Székesfehérvár közéletében is, számos tisztséget töltött be. Tagja volt a város törvényhatósági bizottságának, az építési ügyekben mint szakértő, s ellenőrző szerepelt. Az Ipartestület elnöke, az Iparostanonc Iskola felügyelő bizottságának alelnöke volt. Tagja volt a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamarának is. A Vörösmarty Kör háznagyának választotta. Siófokon – ahol több épületet is tervezett – róla elnevezett utca őrzi az emlékét.

Bár családja a XVIII. század közepétől élt Székesfehérváron, ő Kecskeméten született 1854. október 17-én. A család abban az időszakban feltehetőleg ott lakott egy ideig. Édesapja idősebb Say Ferenc királyi mérnök, építész és Székesfehérváron városi bizottsági tag, édesanyja Tschida Teréz. A gyermekek közül Ferenc követte apját az építészeti pályán, testvérei közül Viktor ügyvéd, Rudolf katonatiszt, Károly jogász (törvényszéki tanácselnök) lett. Középiskoláit a ciszterci rend székesfehérvári nagygyimnáziumában végezte 1864 és 1873 között. 1880. szeptember 20-án vette feleségül Helmstreit Aloysiát, ám házasságuk gyermektelen maradt. A Say-házaspár Székesfehérváron, a Budai út 17. szám alatti házban lakott.

Say Ferenc számos jelentős, városképi szempontból is fontos épületet tervezett, amelyek elsősorban Székesfehérvár belvárosának arculatát határozták meg. Középületek (iskolák, katonai épületek, hivatalok) és lakóházak tervei egyaránt munkái között találhatóak. Az általa tervezett létesítmények a belváros jelentős pontján a Kossuth és a vele szomszédos utcákban (Petőfi u., Táncsics. u., Koronázó tér) találhatóak, s az adottságaikban összeillő épületek szinte összefüggő tömböt eredményeznek.

Az 1880-es években Dietrich Szilárd ügyvéd megbízásából Say Ferenc tervezte a Táncsics u. 7. számú lakóházat, amely később az egykori Állami Biztosító Fejér Megyei Igazgatóságának adott otthont. (Ma a Volksbank található itt.) A kupolával koronázott egyemeletes sarokerkélyes épület homlokzata egyfelől a Kossuth utcára nyílik, ahol több Say által tervezett épület is látható.

A belváros e jelentős utcájában áll a Vörösmarty Kör egykori székháza, gróf Széchenyi Viktor főispán palotája, amelynek épületét 1900 körül tervezte Say (Kossuth u. 14.). Az épület később az Építők Művelődési Házaként működött. A vele szomszédos sarokház, az egykori Pénzügyi palota (Petőfi u. 5.) 1905 körül épült – eredetileg díszesebb homlokzattal – ugyancsak az ő tervei alapján, akárcsak az átellenében található Kossuth u. 16–18. szám alatti Postapalota.

Utóbbi épület historizáló stílusú egyemeletes sarokház. 1906-07 folyamán készült, az ekkor lebontott katonai épületek helyén a Petőfi utca sarkán. Az eredeti hom-

lokzati architektúrát a bejárat helyét megtartva 2006-2007-ben állították helyre Say Ferenc eredeti tervei alapján.

A XX. század első évtizedében épült iskolaépületek egyike is az ő tervezői munkáját dicséri: az 1907-es építésű egykori Felsőkereskedelmi Iskola, később I. István Szakközépiskola (ma Belvárosi I. István Középiskola) Várkörút 29-31. szám alatti eredetileg egyemeletes épülete.

Nem csupán új épületek terveit készítette, de meglévő létesítmények átalakítását is végezte, így a Fejér Megyei Takarékpénztár székházának (később a Földhivatal épülete) a mai Koronázó tér 3/a-4. szám alatti épületét 1912-13-ban alakította át. Az itt álló két épület külső és belső átalakításának és homlokzatának egységesítése eredményeképpen jött létre a jelenlegi épület. /Kép forrása: Székesfehérvár Anno/

Az Ady E. u. 1. szám alatti belvárosi lakóház 1890-ben épült historizáló neoreneszánsz architektúrával Say tervei szerint. Az épület földszintjén volt egykor a Nádor Kávéház. (A sarokház az 1930-as években lett kétemeletes, később a Székesfehérvári Takarékszövetkezet és Hitelegylet székházaként működött.)

A Fő u. 7. szám alatti épület valaha a Kereskedelmi Bank épülete volt, s a XIX-XX. század fordulóján épült. (Későbbi átépítése Schmidl Ferenc nevéhez fűződik.) /Kép forrása: Székesfehérvár Anno/

Az egykori Nádasdy, majd Szőgyény Marich palota, a későbbi Szent István Kör székháza (később Fejér Megyei Művelődési Központ, ma Szent István Művelődési Ház) épületéhez 1903-ban Say Ferenc tervei alapján építették hozzá a Szent Ist-

ván és Szent Imre termeket magában foglaló épületrészt.

Az egykori Honvéd Kerületi Parancsnokság, Tiszti Pavilon (volt megyei MSZMP Székház) ma Fejér Megyei Bíróság és a Város Levéltár épülete (Zichy liget 10.) 1882-ben épült tervei nyomán.

Ezzel átellenben található a Helyőrségi Művelődési Központ (Tisztiklub) Malom u. 2. szám alatti épülete, amely eredetileg a Magyar Királyi Honvédség 17. gyalogezredének laktanyájaként és fogháza-ként funkcionált. 1882-1883-ban készültek az épület tervei.

Az egykori tűzoltóság mára már átalakított Távírdá u. 2. szám alatti épülete jelenleg üzletközpont. Az egyemeletes eklektikus stílusú

saroképület 1885-ben épült Say tervei alapján (az 1873-ban alapított Székesfehérvári Önkéntes Tűzoltó Egylet számára).

Jelentős általa tervezett épület a Budai út 41. szám alatt a császári és királyi 10-es, „a fehérvári” huszárok elhelyezését szolgáló József Főherceg Lovassági Laktanya, amely 1892-ben épült. Később, a II. világháború végéig a tábori tüzerek állomásoztak benne, majd szovjet laktanya lett. Épületét mára az új üzletközpontok miatt sajnálatos módon lebontották, helyét a kerítés egy meghagyott része és a rajta látható emléktábla jelöli.

A laktanyák egy épülettömbben történő elhelyezése jelentős városrendezési szemponttal bírt. Ekkor szűnt meg a belváros számos épületének katonai funkciója.

A Budai út 43. sz. alatti, egykori gyalogsági laktanya 1903-ban épült, s az I. világháború végéig a cs. és kir. 69. Hindenburg-gyalogezred, a II. világháború végéig a m. kir. Szent István 3. honvéd gyalogezred laktanyája volt, később szovjet laktanya. Az 1993-as felújítás után a Lánzos Kornél Reálgimnázium és a Nyugat-magyarországi Egyetem Geoinformatikai Kara működik itt.

Más városokban is tervezett katonai épületeket, így Nagykanizsán a Sugár út 9. szám alatti honvédlaktanya egyik szárnyát. Az épület 1886-ra készült el Hencz Antal helyi építész kivitelezésében Nagykanizsa háziezredének, az akkor alapított 20. honvéd gyalogezrednek az elszállásolására. Az épületegyüttes utcai részét tervezte Say.

Saját építési vállalkozásával részt több jelentős fehérvári épület kivitelezésében,

pl. az 1909-1910 folyamán felépült Deák Ferenc utcai népiskola munkálataiban. (Az épület tervezője Dworzsák Rezső volt.) Say volt a kivitelezője az – ugyancsak Dworzsák-tervezte – 1909-ben épített egykori Ipariskolának is, (ma Belvárosi I. István Középiskola tagintézménye) amelynek épülettömbje a Petőfi és a Várkörút sarkán áll (Várkörút 33-35. sz.).

Nem csupán Székesfehérváron, de Fejér megye más településein is vannak általa tervezett épületek, így pl. Velencén az 1889-89-ben épült Meszleny-Wenckheim-kastély tervezése fűződik nevéhez. A kastélyt meszleni Meszleny Benedek és felesége csalai Kégl Irma számára építtette csalai Kégl György. A szabadon álló, magasföldszintes, nyerstégla falú, megközelítően U alaprajzú épületet park veszi körül.

Egyházi épületeket is tervezett, pl. a közadakozásból felépített neobarokk stílusú diószdi római katolikus templomot, amelyet 1896-ban szenteltek fel Szűz Mária tiszteletére.

Siófokon is számos köz- és magánépület megtervezése fűződik a nevéhez. Szállodákat, valamint a villasor épületeit (36 épületet) tervezte. E jelentős munka emlékét őrzi az is, hogy Siófokon utcát neveztek el az építésről. A Sión átvezető siófoki vashíd tervezése – 1893-ban – is az ő munkáját dicséri.

Több évtizeden át részt vett a városi közéletben is Székesfehérváron, sőt városi tisztséget is viselt. Tagja volt a város törvényhatósági bizottságának, Székesfehérvár építési ügyeiben, mint irányító, szakértő, ellenőrző szerepelt. Az Ipartestület elnöke, az Iparostanonc Iskola felügyelő bizottságának alelnöke volt. Tagja volt a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamarának is. A Vörösmarty Kör háznagyának választotta.

Say Ferenc 1928. március 11-én halt meg hosszas betegség után. Sírja a székesfehérvári Szent Háromság (Hosszú) temetőben található.

Gróf Széchenyi Viktor főispán javaslatára Székesfehérvár törvényhatósága Say Ferenc emlékéért törvényhatósági közgyűlési jegyzőkönyvében örökítette meg (1928. márc. 29-i kgy. No. 70.) Az általa tervezett székesfehérvári épületek egyes fennmaradt tervrajzai és egyéb építési iratai Székesfehérvár Város Levéltárában találhatóak.

Forrás:

Csurgai Horváth József: A Székesfehérvári Önkéntes Tűzoltó Egylet története. Székesfehérvár tűzrendészete és tűzvédelme. Székesfehérvár Megyei Jogú Város Hivatásos Önkormányzati Tűzoltósága – Havranek József Tűzvédelmi Alapítvány, Székesfehérvár, 1998. 42. p.

Demeter Zsófia – Gelencsér Ferenc: Székesfehérvár anno. Pillanatképek egy város életéből. Székesfehérvár, 1990. (IKMK B/38. A Fejér Megyei Múzeumegyesület kiadványai 8.) 4, 25, 37, 41, 43, 68, 75, 99, 116, 159, 170, 174, 180, 182, 194. p.

Entz Géza Antal (szerk.): Székesfehérvár. Osiris, Bp., 2009. (Magyarország műemlékei): 159, 165, 167, 173, 179, 187, 190, 193, 223, 295, 304, 309. p.

Fejérmegyei Hírlap 1928. március 13. 2-3. p.

Fitz Jenő – Császár László – Papp Imre: Székesfehérvár. Bp., 1966. 94, 119-120. p.

Lauschmann Gyula: Székesfehérvár története I. köt. Székesfehérvár, 1996. 256. p.

Magony Imre: Székesfehérvár szobrai. Ma Kiadó, Székesfehérvár, 2004. 140. p.

Virág Zsolt: Magyar kastélylexikon 3. köt. Fejér megye kastélyai és kúriái. Castellum Novum, Bp., 2002. 193-194. p.